

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt: 6. No. 19. 1942

HEKİM HACI PAŞAYI TALEBESİNDEN SİNAN PAŞANIN METHETMESİ

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

İstanbul kütüphanelerinde çok değerli Türk Müelliflerinin el yazisiyle ve istinsah edilmiş müteaddid eserleri mevcuttur. Bu eserlerde bazan müellifleri hakkında mühim ve tercemei hal kitaplarına geçmemiş malûmata müsadif oluyoruz. Bunlar ancak bu eserlerin yalnız mazruflarile değil zarflerile yani muhteviyatından haric notlar tetkik olundukça meydana çıkıyor.

Anadolumuzun İbni Sina'sı denmeğe seza olan, Mısırdaki tıp ve ilim tahsilinden sonra Aydın oğlu Mehmed beyin daveti üzerine Birgi'ye gelen Konyalı Hacı Paşa (Hızır bin Ali) nin İstanbul kütüphanelerinde tamamen telif mahiyetinde Arabca bir çok eserleri vardır, ve bunların el yazisiyle nüshaları az değildir. Nitekim Topkapı sarayında Ahmed III kütüphanesinde 2070 Numarada Kitabüşşifa (شفاء الالام و دواء الالام) eseri Hacı paşamızın el yazisiyle olan nüshadır. İşte bu nüsha vefat tarihi olan 820 (1417) senesinden Saraya intikal edinceye kadar bir çok ellerde dolaşmıştır. Muhakkak ki hayatından beri gelen en eski nüshalardandır. İşte bu nüshanın başındaki boş sahifede talebesinden olduğu yazılan Sinan paşanın Hacı paşaya 3 beyitli bir methiyesi vardır. (şekil-1) Bunun başı veya sonu varını bilmiyoruz. Bu güne kadar başka bir sureti elimize geçmedi.

Tercemesini üsdadımız Profesör Şerefeddin Yaltkayadan reca ettik, bize bu suretle mealen terceme ettiler :

— Şifa kitabı ariflerin göğsünün şifasıdır (1):

Ondan fazilet erbabının mahrum kalması bir bedbahtlıktır.

[1] Mısra'daki (لصدور) kelimesi (لصدر) olursa vezin dürüst olur.
(Mütercim notu)

“BUHUR SUYU,, VE “KIRMIZ,, İMALİ HAKKINDA

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanecisi
İSMAİL BAYKAL

Osmanlı Hükûmdaları devrinde Sarayın iç teşkilatından olan «Enderun» tarihinden bahseden müverrihlerin yazdıkları Saray âdât ve vakayii arasında “buhur, şerbet ve şeker ikram olunurdu,, gibi kayıtlara tesadüf edilmiş ise de “Buhursuyu,, namında kokulu bir maddenin mevcut olduğu halde nasıl imal edildiği hakkında bir kayda tesadüf edilmemiştir.

Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde gözüme çarpan bir defter “1,, bu maddenin yani «Buhursuyu»nun “Kırmız,, maddesile beraber Enderun odalarından olan “Seferli odası”nda ne suretle imal edilmiş olduğunu bize öğretmiştir.

Bir taraftan Türk tıp tarihinde kıymeti haiz olacağı ümidi, diğer taraftan mezkûr suyun imal ve tevzi işinin cidden kayda değer bir mahiyet almış olması noktai nazarından bertafsil yazmağı faideli buldum.

İtiryat nevinden bulunan ve dinî merasimde ve hatta mahal-lebi, aşure, ve badem ezmesi gibi tatlılarda kullanılan “gülsuyu,,ndan başka olan “Buhursuyu,, diğer kokulu mevad misillu Saray dışında imal edilerek halk arasında tanınmamış ve yalnız Sarayda icad edilmek suretile imal edilüp Hükûmdar, Devlet ricali ve Saray erkânına verilmiş olduğunu görmekteyiz.

Evvelâ bu “Buhursuyu,, ve kırmız maddesinin imalinde başlıbaşına amil olan «Seferli odası»nın ufak bir tarihçesini gözden geçirelim :

Malum olduğu veçh üzere Osmanlı tarihinde geniş bir “Enderun,, teşkilâtı vardır. Fatih Sultan Mehmed II tarafından kurularak inkişaf ettirilmiş olan mezkûr teşkilât zümresinin ilim, marifet, silâh kullanmak, atabinmek ve bilhassa san’at hususunda çok ileri gittikleri görülmektedir.

Bu teşkilâtın bu günkü muadili olarak ilk, orta, ve yüksek tahsili ve Güzel San’atlar Akademisi şarktezyini kısmı ile diğer san’at

[1] Topkapı Sarayı Müzesi arşevi No : 7011

mekteplerini ve hatta harb işlerinde meleke peyda etmek ve askerî disiplini tam manasile gördükleri cihetle harb okulunu da bunlar arasında göstermek doğru olur.

Burada yıllar geçtikçe çalışma ve istidadın tevliid ettiği netice mevcut olan teşkilâtta zamana göre ilâvelerin yapılması gerekli olduğu görülerek Sultan Ahmet I tarafından 1015 "1606,, yılında yenisarayda "büyükoda,, yanında ve meşkhane civarında yaptırılmış olan binaya "Seferliodası" [1] adını vererek mevcut Enderun gılmanına mahsus olan "Hazine,, ve "Kilerihassa,, odalarına üçüncü olarak ilâve ettiği bu odaya aynı nizam ve adetleri vazedererek hemen ekseriyetle hanende, sazende ve diğer odalarda dağınık bir halde bulunan "Enderun mehterhanei hassı" [2] takımını bu oda gılmanı arasına tam ve toplu olarak tertip ve bunlardan başka sarık ve çamaşır işlerinde "yemek, abdest ve kahve takımı ve hâvlıları,, ve destarihümayunu " sarık ,, temizlemekte meleke peyda etmek, Hükûmdar ve şehzadeler için berber yetiştirmek kezalik Hükûmdara mahsus hamam işlerini Saray tertibi üzere idare etmek ve hizmetlerini ifa edecek gılmanan ile diğer odarlada mevcut dilsiz ve cüceleri bu odaya toplamak suretile nizam ve intizamı tamamlamıştır.

Burada görülüyorki Saray odalarının bütün hizmetleri ayrılmış bulunuyor. Meselâ "Hazine odası,, Hazinei hümayun işleriyle "Elbisei Padişahi,, hizmetini, "Kileri hassa odası,, ise Hükûmdarın yemek ve sofrâ işleriyle meşgul, "Seferli odası,, na da yukarda bahsettiğimiz hizmetler verilmiştir ki; bütün gılmanan kendilerine tayin edilmiş hizmetleri odalarında ifa etmekte olduğu gibi her gün onar gılman nöbetle mabeyni humayuna «Hasodaya» giderek hizmeti padişahi de bulunurlardı.

Buraya kadar muhtasarca tarihçesinden bahsettiğimiz "Seferli-odası,, nın 1120 "1708,, tarihinde Çamaşırbaşısı [3] olan Yusuf ağanın "Buhursuyu,, ve "Kırmız,, imali ile "Seferli odası,, na aid bazı hususattan bahsettiği mezkûr defterin başında 1100 "1688,, tarihinde seferli odasına çırağ [4] olup 1120 (1708) de çamaşırbaşısı olduğunu anlattıktan sonra şöyle devam eder :

[1] Elyevm topkapı Sarayı Müzesi Çinihazinesinin bulunduğu mahal.

[2] Bu «Enderun mehterhanei hassı» diğer dış mehterhanesinden ayırdır.

[3] Seferli odasının kethudadan sonra en büyük âmiridir. ve bu odanın bütün hususatında Seferli kethüdası ve Silâhdar ağaya karşı mesuldür.

[4] Saray istilâhında ilk giren acemiye denildiği gibi başka bir vazife ile çıktığında da kullanılır.

Aynen : Serçameşuy olduğumuzda bazı kavanin muhtel ve müşevveş ve bazısı dahi evrakı hazan gibi perişan ve gamnumin bulup bu ane gelince olan çamaşırbaşı karındaşlarımız cümle ahvale vakıf olunca hezar mihnet ve meşakkatı bisyar çekerlerdi. Biz dahi bu teklifatı ve bu meşakkatı ref için ve bizden sonra gelen haleflerimizin zikrül'hayırlarına mazhar olmak için ser cümle ahvali mümkün olduğu mertebe bir yere cemedüp tafsil ve beyan eyledik ki bundan sonra zikrolunur. ona göre amel olunup gaflet olunmaya...

Sözlerle o güne kadar gelişi güzel yapılan işleri bir defterle tesbit ederek "Seferli odası,"nın kendisine taallük eden ve mevzuumuz haricinde olduğu cihetle buraya kaydetmediğimiz hususâtı, nizam ve âdetin nevine göre yazup sıra "buhursuyuna geldiği zaman şöyle başlar :

Aynen : ve dahi beher sene ramazanı şerifin on beşinci günü geçtikten sonra şevketlu ve mahabetlu Padişahımıza "buhursuyu," arz olunur. Cameşuybaşı tabla ile gidüp arzuhali Sılâtar ağaya [1] vire. şevketlu efendimizin makbulü humayunları oldukta arzuhal üzerine hattı şerif [2] çeküp cameşuybaşıya on beş altın: ki kuruş hesabı üzere otuz yedi buçuk kuruş eder ve sair yoldaşlara [3] biner akça..... diye anlattıktan sonra "buhursuyu," ile beraber hükümdara takdim edilecek arzuhalin de nasıl yazılması lâzımgeldiğini bir örnekle bildirerek işin ehemmiyetine göre şöyle devam eder : "sureti arzuhal aslında pek muzharef idi. Lâkin Elhamdülillâhi-taalâ dost elile tashih olundu. Her sâl bu minval üzere tahrir olunaki gayri surette tahrir çenda münasib değildir: Sözlerle "buhursuyu," nun tarifine geçmiştir .

Beyanı levazımı Buhursuyu :

Sarı sandal dirhem 200	Islah yağlı buhuru meryem dirhem 120	Defa çiçek buhuru meryem dirhem 200	Ham ödağacı dirhem 180
Islahı kalenbek dirhem 50	Hasıl bent (Asıl bent) dirhem 140	Kırmızı dirhem 70	Lotur dirhem 30
Çoğan tohumu dirhem 50	Susam kökü dirhem 20	Islahı misk miskal 11	Islahı çiçek kiye 15

[1] Kapı ağasından sonra Sarayın umum âmiridir.

[2] Hükümdara arz olunan bütün hususâtı kabul veya ademi kabul hakkında kendi el yazısı ile arzuhalin başına yazdığı yazılara denilir.

[3] Gülmanan arasında arkadaşlar birbirlerine yoldaş tabirini kullanırlar.

Gülsuyu

Kıyye 216 [1]

Bunlar zikrolunduğu veçhüzere beylikten alınır [2].

Bu dahi buhursuyunun kaynamasını beyan eder :

“Ve lâkın bu zikrolunacak ahval bir güğümün ahvalidir. Sairlerini buna kıyas edip dört mü yahut beş mi ne miktar iktiza ederse ona göre kaynadalar. Ve dahi yoldaşlar için cümleden sonra bir güğüm kaynatmak münasip görülür. Ve hem ona böyle ağır harç konmaz. Aklı olan tahmin ile bulur. Ve biz seleflerimizle böyle idik.

Bir güğümün eczası :

Sarısandal	Buhuru Meryem	Hasılbend	ödağacı
dirhem 55	dirhem 43	dirhem 35	dirhem 35

Bunların her birisini başka başka bir çıkın edüp iki kulplu karlık güğümüne gülsuyu koyub ve ol çıkınları dahi koyup ve altına kor ateş [3] koyup on iki saat mikdarı kaynadıktan sonra ol çıkınları çıkarup ve bir miktar su dahi çıkaralar ve bu çıkan su beyaz buhursuyu içündür. Aşağıda zikrolunur.

Buraya kadar yazdığı tarif beyaz buhursuyuna aid olup bunun devamı kırmız içindir. Binaenaleyh biz bunu aşağıda kırmız sırasında yazacağımız için beyaz buhursuyu tertibine devam edelim.

Beyaz buhursuyun beyan eder ;

Vedahi yukarıda zikr ettik ki ibtida ol su bağlı çıkınla kaynayıp indikten sonra bir miktar su çıkarılırdı.. İşte ol suyu beyaz buhursuyu ideler. Tariki budur ki ol suyu bir gayrı güğüme koyup ve yine içine otuz dirhem sarı sandal ve yirmi dirhem yağlı buhuru meryem ve on sekiz dirhem ödağacı ve yirmi dirhem kalen

[1] . Burada zikrolunan mevadın latinceleri Bay Naşit Baylav tarafından yazılmıştır.

Sarı Sandal	: Lignum Santali
Buhuru Meryem	: Cyclamen europaeum
Ödağacı	: Lignum aquilariae
Kalenbek	: Ödağacının farisicesidir.
Asılbent	: Benzoes
Kırmız	: Coccinellae
Lotur	: Symplocos racemosa Roxb
Çoğan tohumu	: Anthocnemum glaucum img. St.
Susam kökü	: Rhizoma Iridis

[2] . Saray idaresinden parasız olarak alınan mevada beylikden alındı denir.

[3] Yanmış odundan çıkan ateştir.

bek tozu [1] ve on beş dirhem hasılbend: Her birisi çikinla koyup yine on iki saat kaynadalar. Bادهu ateşten indirüb el dayanur damaz miktarı soğuyunca içine bir buçuk miskal misk ve bir buçuk kıyye çiçeksuyu miskle maan koyub artık ateş üzere koymıyalar. Bادهu ağzı muhkem bağlanub çalkana, her ne kadar çok çalkanırsa olkadar güzel olur. Ve rayıhası güzel olur. Ve bu beyaz suya ziyade tekayyüd ve ihtimam ideler. Zira şevketlü efendimizin istimal ettikleri sudur. gaflet olunmıya.

Burada anladığımızı göre imal edilen «buhursuyu» nun süzül-müş beyaz kısmı Padişaha ve diğer kısmı vüzera ve ricale tevzi olunurdu.

Çamaşırbaşı Yusuf ağa bu eczanın tarifini anlattıktan sonra bunu icad eden eski arkadaşını şöyle anlatır.

Aynen: Malum olaki bu «buhursuyu»nun bu eczası ve ahvali ve kaynamasının tarikini Ankaralı eski [2] Mustafa ağanın tertib ve beyanı üzere tahrir olunmuştur. Zira bu hususta gayetle mahir ve bu emirde hazakati zahir idi. Ve bizim zamanımızda ve seleflerimizin zamanında cümle bu ahvalde takdir ve bu hususta tedbir anın idi. Bu ane gelince bu ahval kaleme gelmemiş ve andan gayrı bikemalihi bu ahvali kimse bilmemiş idi. Bizim zamanımızda bizim iltimasımızla ve anın dahi eseri cemili kalub duai hayra mazhar olması ümidile bu ahvali alettafsil beyan ve kalem ile tahrir ve ayan eyledik. Bizden sonra gelen haleflerimizden sellemallahütealâ min küllilbelâi hezar iktifar ile tazarru ve niyaz olunur ki bu fakiri pürtaksira'ni Cameşuybaşı Yusuf ağayı ve mezkûr Ankaralı Mustafa Ağayı ve zamanımızda bulunan eski ağaları ve hassatan bu defteri tahrir eden aciz ve pürkusur vefairi pürfüturu alaceddin daavati hayriyyeleriyle yad ve dilşad buyurular..... demektedir.

Buraya kadar bahsolunan «buhursuyu,, nun imal işi de aynı zamanda bir merasime tabi bulunurdu. Bu kadar muazzam olduğu görülen bu işi yapan bütün «Seferliodası,, gılmanı ayrı ayrı bahşişlerle taltif olunurdu. Ve bu imal işi sona erince Silahdarağa vasıtasile Hükümdara sunulan Çamaşırbaşı arzuhalinin 1126 (1714) tarihinde ve çamaşırbaşı Yusuf ağadan sonra gelen arkadaşı Mustafa

[2]Cezayeri hindden bir ada, andan gelen sandal gibi bir sarı muattar ağaç kalenbek; tesbih, tesbih danesi gibi bir nevi sarı mısırbuğdayı. «Lehçei osmani» cild. 2, 923

[1] Enderun ıstılahında (eski) kelimesi hem emekdar olan gılmana ve hem de bir nevi odanın zabiti olan kimselere denilir ki bıçaklı eskilerdir. Bunlar odada ayrı cemekânda otururlar idi.

ağa tarafından, Yusuf ağanın mezkûr defterinde nasıl yazılması lâzımgeldiğini bir örnekle göstermiş olduğu vechüzere yazılmış ve (hattışerif) alınmış aslı yine Topkapı Sarayı Müzesi arşivinin 7026 sayısında kayıtlıdır.

Aynen yazıyoruz :

Şevketlu mehabetlu salabetlu padişahımın hak subhanehu ve tealâ Hazretleri vücudü hümayunların hatasız idub seriri saltanatı aliyelerinde kemali pir eyliye amin.

Arzuhai kulları bûdurki her senei mubarekede nefsi nefisi hümayun için tabholunan "buhursuyu,, rikâbı hümayunlarına arzolandukda cameşuybaşı kullarına dört bin elli akça ve sair seksen beş nefer kullarına biner akçadan mecmu seksen dokuz bin elli akça etmiştir. Kuruş hesabı üzere yedi yüz kırk iki kuruş on akça eder. Sadaka ve ihsân buyurulmak babında emrû ferman şevketlu ve mahabetlu salabetlu padişahım Hazretlerinindir.

Bende

Mustafa Sercameşuyu hanei seferli

Bu arzuhalin yukarı kısmına hükümdar tarafından yazılan "hattı hümayun,, "Cameşuybaşıya dört bin elli akça seksen beş neferin her birine biner akça ihsanı hümayunum olmuştur,, 1126 (1714)

Ne suretle imal edildiğini tafsilâtile yazdığımız "buhursuyu,, nun nasıl kablur içinde ve kimlere dağıldığını da görelim.

Mezkûr defterden :

Şişelerin envanı ve ne mikdar olmasın beyan eder :

Venedik siyemesi : Adet 360
Bundan iki yüz varaklı olmalıdır.
Bilhassa sade olur.

Venedik ibriği adet 200
Bundan varaklısı yüz yirmi dört olmalıdır. Bakisi sade olur.

Venedik kebir kıyık adet 6
altısı da varaklı olmalıdır.

Venedik kıyık sagir adet 62
Bundan varaklı kırk olmalıdır.
Bakisi sade olmalıdır.

Karaşişe siyme adet 300 cümlesi varaklı olmalıdır.

Karaşişe ibrik adet 120 cümlesi varaklı olmalıdır.

Tablai kebir adet 6 altısı da münakkaş olmalıdır.

Zira şevketlu efendimize ve biri vezire ve biri valde sultana ve biri silâhdar ağaya ve ikisi dahi büyük yerlere verilir.

Tablai evsat adet 35 Tablai sagir adet 25 Hekim tablası sagir
cümlesi münakkaş olur cümlesi sade boyalı adet 15 cümlesi mü-
kibara bundan verilir. olur. Yani ne pek bü- nakkaş olur. Ve ik-
yük ve ne pek kü- tiza eden yere verilir.
çük olmalıdır.

Mezkûr defterdeki bu kayıtlara göre verilecek yerler rütbe ve mevkilerine göre yaldızlı ve yaldızsız Venedik şişelerile nakışlı ve nakışsız tablalara konularak tevzi olunur. Ve bu tablalardan nakışlıları Hükümdara, Vezire, Valide Sultana, Silâhdar ağaya ve diğer rical ve bunlar meyanında bilhassa 15 adet küçük ve nakışlı hekim tablası olup lüzum görülen etıbbaya gönderildiği anlaşılıyor.

Defter şöyle devam eder :

Ramazanın 5 inci gününden taşraya (1) buhur suyu verilir. Verilecek kimseler şunlardır. Veziri Azam; Mevcut bulunan paşalar, Nişancı, Veziri Azamın Kethüdası, Yeniçeri Ağası, Kol Kethüdası, Cebeci başı, Seğban başı, Çavuş başı, Valde Sultan kethüdası, Bostancı başı, Büyük İmrahor, Baş baki kulu, Defterdar efendi, Reis efendi, Büyük Tezkereci, Defter emini, Gümrük emini, Tersane emini, Tophane Emini, Baş Muhasebeci, Büyük Ruznamçeci, Yeniçeri Efendisi, Anadolu Muhasebecisi, Matbah emini.

Mevcut olan sultanlara da verilir.

Bu tevzi hakkında: Bunlardan ziyade erbabı devletten kime münasip ise mahfice verilir. Lâkin pek ihtiraz üzere olmalıdır. Allah hayırlar fethelyiye: Denilmekte olmasına nazaran nizamen verilmesi lâzım gelen ve yukarıda isimleri yazılı devlet ricalinden başkalarına gönderilen "buhur suyu," nun gizlice verildiği anlaşılıyor.

Devamla: "Ramazanın onbeşinde bu tarafta olan zabıtlere (2) verilir.

Silahdarağa, çuhadarağa, dülbend ağası, miftah ağası, dört köşe başı ağalar, kahvecibaşı, [3] Sarıkcıbaşı, Hasodabaşı, kapıağası Hazine darbaşı, Kilercibaşı, Sarayağası, Saraykethudası, Hazine kethudası, kiler kethudası, başyazıcı, ve dahi kime lâyık görülürse verilir. manii yoktur.

Çamaşuybaşı iç halkı denilen bu zümreye (kime lâyık görülürse

(1) Taşra kelimesi saray dışında bulunan her hangi bir iş için kullanılır.

(2) Bu tarafta kelimesinin anlatmak istediği mana sarayın iç kısmında bulunanlardır.

[3] Bu memuriyetin hizasına (bizim odaya taalluku olduğundan ötürü verilir) demektedir.

verilir) sözü ile taşraya fazla verilenler gibi (pek ihtiraz üzere olunmalıdır) dememiştir.

Haremi hümayuna verilen :

Kızlarağası, hazinedarağa, oda lalası, başkapı oğlanı başmusa-
hib, Valide sultan hazretleri, kethuda kadın, mevcut kadınlar [1],
şevketli efendimizden olan sultanlar [2], çamaşur usta [3] hazinedar
usta, sarayustası, tayakadın, ve cümle bulunan münasib yerlere ve-
rilir. Akıl ve feraseti olan semtini bilir. Gaflet olunmıya demektedir.

Mezkûr buhursuyunu bu yazdığımız yerlere götüren ağalara
devlet ricali tarafından mevkilerile mütenasip birer hediye ve bahşiş
verilmesi de eski âdetlerdenidi.

Esaş itibarile (Buhursuyu) nun gönderilmesi aynı zamanda “hır-
kai saadet ziyareti) alayına “davetiye,, yerine geçerdi.

Seneler geçtikçe (buhursuyu) götüren ağalara devlet ricali ta-
rafından verilmesi zaruri olan bu hediye ve bahşişler kendilerine
ağır geldiğini ifade etmeğe başlamışlardı.

Bu hali işiden Sultan Mustafa III tarafından badema sadrazam
ve Şeyhülislâmdan gayrı olan kibar ricale (Buhursuyu) gönderilme-
mek üzere (emrihümayun) vaki olmuştur [4].

Buraya kadar anlattığımız bu “buhursuyu,, ile beraber imal
olunan «kırmız» maddesine gelince : Bu da cameşuybaşı Yusuf ağa-
nın mezkûr defterinde sarahaten beyan edilmektedir.

Bu defterden, “beyaz buhursuyu,, alındıktan sonra kalan kı-
sımdan kırmız maddesinin istihsal olduğu anlaşılıyor.

Kırmız maddesine şöyle devam eder :

Kırmız bu minval üzere kaynamak gerektir. Tariki budur ki
bir midye çömleği içine gülsuyu koyub kaynadalar. Dahi kaynarken
içine bir mikdar lotur, bir mikdar çoğan tohumu, tahmin ile konub
bu ikisi bir mikdar kaynadıktan sonra içine tahmin ile “kırmız”
koyarlar. Bادهu ateşten indirülüp sekiz saat miktarı durup tamam
soğuduktan sonra yukarda zikrettiğimiz minval üzere ol güğümün

[1] Haremihümayunda padişahın haremlerine (kadın) denilir. Bu kadınlar
kelimesinin haremde bulunan cariyelere şumulu yoktur.

[2] Geçmiş hükümdar çocukları her ne kadar şehzade ve sultan iselerde o
dakika hükümdar olanın şehzade ve sultanlarına tekaddüm edemezler. Onlar ayrı
bir sınıftır. Ve eski sarayda otururlardı

[3] Seferli odasının Cameşuybaşısının mukabili olarak haremdeki hizmette bulu-
nan gedikli zabittir. Ve gedikli zabitte maiyetinde müteaddid muavinleri bulunan
Kilercibaşı; hahveci başı, berberbaşı gibi hizmetlerdir.

[4] «Topkapı Sarayı Müzesi Hazinei Kütübhanesi No : 1343 Ahmed Cavîd
vakayinamesi» .

içine (Sarısandal dirhem 55, Buhuru meryem dirhem 43, hasılbend dirhem 35, ödağacı dirhem 35, ile ayrı ayrı çıkınlarda (kaynayan güğüm) ta rengi güzel oluncıya dek tahmin ile koyalar gaflet olunmıya : der.

Halk tarafından "Saray kırmız," diye tanınan mezkûr maddenin getirildiği memleket hakkında hükümdarın emrile tetkikat yapan "Defterdar efendi," nin (Topkapı sarayı arşivinde - perakende ve saik) zarfında bulunan ve baş tarafında (Defterdar efendi kullarının takriridir) yazısı ve kenarında "iradi cedid yazılan mahallere yazıla,, kayıdlarile Sultan Mustafa III e takdim olunduğu anlaşılan bir vesikada, aynen : Haber verilen kırmız maddesinin erbabı vukuftan tefahhus ve tahkiki fermanı alileri buyurulduğuna binaen asitanede rayici sual olundukda dirhemi ikişer paraya bey'üşira olduğu sahih olup lakin sabıka Mora mütesellimi Ahmed ağa kulları ol tarafın ahvaline vakıf olmağla mahfice andan sual olunduk da Mezestre ve Kalavrita ve Arkadya nam üç adet kazalarda vaki cebel ve guhüstan mahallerde hudayı nabit pürnarke tesmiye olunan çalı nevinden escarda kırmızica şükufe ve tohumu hasil olup kırmızı boyası olmağla vaktile raayasına cemedüb anlardan dahi ticaret eden kefere taifası seksener doksanar paraya vukiyyesini işтира ve hifz ve badehu mahsus bazirgânları gelüp vukiyyesini üçer buçuk kuruşa furuht ederlermiş ve bu kazalardan maada Balyebadire ve Karante ve Gördes kazalarında cüziyat makulesi olup manye tabir olunur mahalde külliyetli hasil olurmuş, ancak raayası itaat üzere değillerdir, deyu takrir etmekle takririne göre asitanede ettarlarda biy'üşira ve eşribe ve sairede istimal olunan asıl kırmız olmayub ve sabık Mezestre voyvodası dahi bu veçhile haber vermekle hususu mezbur mahallinde bir zabtu nizama ifrağ ve canibi miriye nef'i kesiri olur veçhile rabıtai kaviyyeye bend ve iblâğ idildikte sonra keyfiyeti nizamı arz ve ilam olunmak için Mora Muhassılı veziri mükerrerem saadetlu Seyid Ahmed paşa Hazretlerine hitaben emrişerif ısdar ve bir münasib ve kârügüzar gediklu mübaşeretü ile irsali rey ve iradei aliyeleri buyurulursa emrüferman devletlu inayetlu sultanım Hazretlerindir.

Eski devirlerde Kızlar Ağası ve yenisaray mutfak vekilharçlığı dairelerinde istiyenlere saray mensubeyni vasıtasıyla verilen bu kırmız maddesi soğuk algınlığı neticesindeki kırıklığı gidermek ve gelecek bir hastalığı önlemek maksadile bir çay fincanı ihlamur içine bir kahve,kaşığı mikdarı konulmak suretile içilirdi.